

UNIVERZITA PARDUBICE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Eliška Hornychová

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Společnost v období protektorátu Čechy a Morava na Královédvorskú

Eliška Hornychová

Bakalářská práce

2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eliška Hornychová**
Osobní číslo: **H16061**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Společnost v období Protektorátu Čechy a Morava na
Královédvorskú**
Zadávací katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student se bude věnovat získávání dat terénním výzkumem. Následně je bude analyzovat a interpretovat s důrazem na sociální antropologii. Zaměří se na společnost v období Protektorátu Čechy a Morava ve Dvoře Králové nad Labem a jeho okolí.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

REICHEL, Jiří. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

VANĚK, Miroslav; MŮCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana. Naslouchat hlasům paměti: Teoretické a praktické aspekty orální historie. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1.

VANĚK, Miroslav. Orální historie. Metodické a "technické" postupy. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. ISBN 80-244-0718-3.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Tomáš Boukal, Ph.D.

Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2019**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2018

Prohlášení autorky bakalářské práce

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 13.6. 2019

Eliška Hornychová

ANOTACE

Bakalářská práce Společnost v období protektorátu Čechy a Morava na Královédvorskú se zabývá životem lidí v letech 1939 až 1945. Informace byly získávány prostřednictvím terénního výzkumu, data byla následně analyzována a interpretována s důrazem na sociální antropologii. Cílem bylo zjistit, jak informanti nahlíželi na život v protektorátu Čechy a Morava v okolí Dvora Králové nad Labem. Pracovalo se zde s paměti svědků událostí, jelikož ve čtyřicátých letech dvacátého století byli dětmi. Práce je tedy zaměřena na dětský úhel pohledu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Protektorát Čechy a Morava, kolektivní a individuální paměť, orální historie, dětství, přidělový systém, obecná škola, společnost, Dvůr Králové nad Labem.

ANNOTATION

The bachelor thesis Society during Protectorate of Bohemia and Moravia in Dvůr Králové region deals with the life of people between 1939 and 1945. Information was collected through the field research, subsequently, the data were analyzed and interpreted with an emphasis on social anthropology. The aim was to find out the way informants viewed life in the Protectorate of Bohemia and Moravia in the surroundings of Dvůr Králové nad Labem. It is based on the memory of witnesses of events, since they were children in 1940s. Therefore, the focuses on the children's point of view.

KEYWORDS

Protectorate of Bohemia and Moravia, Collective and Individual Memory, Oral History, Childhood, Rationing System, Elementary School, Society, Dvůr Králové nad Labem.

Obsah

0 ÚVOD	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 Paměť	10
1.1.1 Individuální a kolektivní paměť	10
1.1.2 Kolektivní a historická paměť	11
1.2 Orální historie	13
1.2.1 Metoda orální historie	13
1.2.2 Problematika paměti informantů	14
1.3 Kvalitativní výzkum a porozumění informantů	15
2 PRAKTICKÁ ČÁST	16
2.1 Metodologie	16
2.1.1 Výzkumné otázky	16
2.1.2 Metody	17
2.1.3 Etika	18
2.1.4 Sběr dat a terén	18
2.2 Výpovědi informantů	20
2.2.1 Vzpomínky respondentky – pomoc výsadkářům	20
2.2.2 Zákazy a příkazy	21
2.2.3 Zatčení a poprava otce	24
2.2.4 Život židovského chlapce	25
2.2.5 Život informanta – vzpomínky na odvedeného spolužáka	27
2.2.6 Bezcitnost okupantů	29
2.2.7 Starost o židovskou rodinu	32
2.3 Výsledky rozhovorů s pamětníky	36
2.3.1 Jednotlivé rozhovory	36
2.3.2 Společné vzpomínky	38
2.4 Dotazníková metoda	40
3 ZÁVĚR	43
5 SEZNAM LITERATURY	45
6 INTERNETOVÉ ZDROJE	46

0 ÚVOD

Název mé bakalářské práce je Společnost v období protektorátu Čechy a Morava na Královédvorskú. Pro toto téma jsem se rozhodla během předmětu Metodologie výzkumu. Naším úkolem na seminářích bylo vytvořit malý projekt o protektorátu Čechy a Morava na daném místě, já jsem si vybrala Dvůr Králové nad Labem a jeho okolí, neboť jsem se ve Dvoře Králové narodila, studovala jsem zde na gymnáziu a v současné době poblíž tohoto města žiju, s městem jsou spojeny i životy mých rodičů a prarodičů. Bylo pro mě tedy zajímavější a přínosnější zabývat se událostmi spjatými s místem, ke kterému mám blízký vztah, než kdybych prováděla výzkum v některém z velkých měst České republiky. Vedla jsem rozhovory s několika pamětníky, jejich vzpomínky na místa, která znám, a na dobu, jež mi byla dosud zprostředkována školní výukou, mě velmi oslovily a tím i téma života za protektorátu se pro mě stalo lákavým. Zjistila jsem, že osobní výpověď autentických vzpomínek předčí jakoukoli učebnici. Vytvářet výzkum na toto téma mě oslovilo natolik, že jsem se rozhodla o protektorátu Čechy a Morava napsat i bakalářskou práci. Zajímalo mě, jak se lidem během těchto těžkých dob žilo, jaké měli pocity, zda prožívali pouze strach anebo i nějaké radosti. Všichni pamětníci, s nimiž jsem vedla rozhovor, byli v té době dětmi, dětský pohled na události je vždy osobitý a odlišný od toho, jak na situaci nahlíží dospělý.

Doplňující informace jsem získávala z odborné literatury. Nejvíce mi byla nápomocná kniha od Jana Hendla, a to konkrétně *Kvalitativní výzkum*. Zde jsem se dozvěděla vše o zpracování kvalitativního výzkumu, sběru dat a jeho analýze. Moje bakalářská práce je zaměřena na vzpomínky pamětníků, především na jejich dětské období, čerpala jsem prototeoretické poznatky z knihy Maurice Halbwachse – *Kolektivní paměť* a využila jsem je nejvíce pro teoretickou část své bakalářské práce. Tato publikace mi popsala, jak lidská paměť funguje a jak je potřeba s ní pracovat. Popisuje zde, že lidská paměť je velmi složitá konstrukce, kterou určuje společnost a historie.

Dalším odborným zdrojem byla kniha *Současná filosofie sociálních věd*, kterou napsal Brian Fay. V této knize jsou popsány filosofické směry, které napomůžou vcítit se do druhých osob a alespoň myšlenkami si vyzkoušet, jak se daní respondenti zhruba cítili během zlých dob. Díky českému historikovi Miroslavu Vaňkovi jsem se dozvěděla vše o mluvených dějinách a metodických a technických postupech v knize *Orální historie*.

Další kniha, která byla použita při zpracování bakalářské práce, a především při sběru dat, nese název *Nebylo jim souzeno žít*. Tato kniha byla vydána relativně nedávno (v roce 2018). Obsahem publikace je zejména vše, co se týkalo a týká Sokola, a to hlavně v Královéhradeckém kraji. Knihu od Heleny Rezkové a Pavlíny Špatenkové jsem si zvolila proto, že zde autorky píší také o tom, čeho v době 2. světové války sokolové, často zapojení do protinacistického odboje, dokázali. Nebyl to pouze sport, čemu se věnovali. Obě autorky shromáždily velké množství historického materiálu a současně prováděly rozhovory s pamětníky, kteří vzpomínali na dění kolem sebe v období protektorátu Čechy a Morava, na každodenní život, ale i na zatýkání gestapem a následné popravy nevinných lidí.

Díky této knize a hlavně jejímu slavnostnímu křtu, jehož jsem se účastnila, jsem měla tu čest seznámit se s dcerou řídícího učitele Karla Ježka, který působil ve vsi, kde žiju. Karel Ježek, vlastenec a sokol, se zapojil do odboje, v období heydrichiády byl zatčen gestapem a popraven na zámečku v Pardubicích. Respondentka byla na křest knihy pozvána jako čestný host, setkání s ní bylo velmi vřelé a pro mě obohacující.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak na život v protektorátu nahlíželi respondenti, kteří v daném období byli dětmi, jaké vzpomínky si vybavili či uchovali a v čem se jejich výpovědi shodovaly.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Paměť

1.1.1 Individuální a kolektivní paměť

Název mé bakalářské práce je Společnost v období protektorátu Čechy a Morava na Královédvorskú, a tak budu především pracovat s lidskou pamětí. Už na základní škole jsme se v dějepise učili o 2. světové válce a protektorátu Čechy a Morava, ale tu dobu jsme nezažili, pouze jsme o ní slyšeli a pod pojmy a událostmi jsme si každý mohli představit něco jiného. Proto jsem o pomoc požádala lidi, kteří mě do té situace uvedou tím, že mi o protektorátu povypráví vlastním pohledem, protože tu dobu zažili. Respondenti, díky kterým jsem většinu práce napsala, se narodili okolo roku 1930, období 2. světové války zažili jako děti a dětský pohled formoval i jejich vzpomínky.

Předtím, než jsem se svými respondenty zahájila rozhovor, ptala jsem se jich, zda by byli ochotni poskytnout mi informace do bakalářské práce. Většina z nich mi řekla: „Musím se pořádně zamyslet nad tím, co jsem v té době dělal/a, jak jsem na danou situaci nahlížel/a, a jak jsem se tenkrát cítil/a.“. Svou paměť oživilo fotografiemi z dětství, vysvědčením či jinými důležitými doklady.

Další možností, jak osvěžit dlouhodobou paměť, je podle knihy *Kolektivní paměť* taková: „*Naše vzpomínky zůstávají za každých okolností kolektivní a jsou nám připomínány ostatními.*“ (Halbwachs 2009:51). Toto tvrzení autor vysvětluje na příkladu, že ve své paměti nemusíme mít zachovány vzpomínky, kdy jsme nastoupili do první třídy, pamatujeme si jen střípky ze dne, kdy jsme poprvé vešli do školy, ale z vyprávění našich rodičů a prarodičů víme, co jsme měli na sobě, jestli jsme vypadali šťastně, plní očekávání, nebo naopak smutně a báli jsme se prvních poznámek a špatných známek. Já ale větu z knihy od Maurice Halbwachse chápu i tak, že když si spolu povídají dva spolužáci nebo kamarádi, kteří zažili

stejnou situaci, událost, v tomto případě období protektorátu, vzpomínají, sdělují si detaily, které utkvěly v paměti jednoho, ale druhý si je v té chvíli nevybavuje. Při společném vzpomínání se náhle vynoří i to, co si mysleli, že už dávno zapomněli.

Halbwachs dále tvrdí: „*V životě každého z nás existuje několik událostí, které se nemohly nepříhodit.*“ (Halbwachs 2009:53). Může se stát, že si člověk na situaci, o které mu ostatní, jež se dané situace zúčastnili, velmi detailně vyprávějí, nevzpomene, nebo má v jeho paměti odlišnou podobu, než mu ostatní líčí. Dle Halbwachse: „*Sama skutečnost, že jsem byl přítomen nebo se podílel na určité události, není zárukou, že se její obraz, který mi evokují a po částech obnovují ostatní účastníci, promění ve vzpomínku, že umělá konstrukce náhle oživne.*“ (Halbwachs 2009:53). Je tedy možné, že obraz vzpomínek, který byl svědkovi osvětlen, není zcela přesný. V tomto případě je pouze na člověku, který si na danou situaci nevybaví vzpomínku, zda tvrzení ostatních přijme za pravdivé, či nikoli.

1.1.2 Kolektivní a historická paměť

Maurice Halbwachs ve své knize *Kolektivní paměť* uvádí rovněž tzv. vypůjčenou paměť: „*[...] musím se bezezbytku spolehnout na paměť ostatních, a ta v tomto případě nepřichází doplnit ani posílit moji paměť, nýbrž je výhradním zdrojem toho, co můžu sdělit. Často tyto události neznám lépe či jinak než dávné události, které se staly před mým narozením. Táhnou s sebou balík historických vzpomínek, které můžu rozmnožit konverzací či četbou, ale je to vypůjčená paměť, ne moje.*“ (Halbwachs 2009: 94). Úryvek z knihy velice vystihuje mou situaci. Bakalářská práce nevychází z mých osobních zážitků, ze vzpomínek na události, které jsem sama zažila, ale využívám paměť druhých osob, osob, jež zažily historickou událost, konkrétně období protektorátu Čechy a Morava. Propůjčuji si paměť pamětníků. Už jsem se o protektorátu a heydrichiádě učila ve škole, někdy slyšela informace z médií či viděla dokumentární film, a tak mohu říci, že danou dobu znám, dokáži si představit, jaké situace a útrapy mohli lidé prožívat. Nemohu ale se stoprocentní jistotou říct,

že vím, jak se lidem žilo. Proto si půjčuji paměť svědků, kteří žili v letech 1939 – 1942, jak vysvětluje autor knihy: „[...] pokud bych chtěl zrekonstruovat vzpomínku na určitou událost v její citlivosti, musel bych shromáždit všechny její překroucené a neúplné reprodukce, jež obíhají mezi všemi členy skupiny [...]“. (Halbwachs 2009: 95)

Paměť rozděluje Halbwachs do čtyř kategorií. Jedná se o paměť osobní a sociální, přičemž ve své práci využívám tu sociální, autobiografickou a historickou, které spolu souvisejí. Respondenti, s kterými jsem vedla rozhovory, líčili své vlastní vzpomínky, využívali tedy autobiografickou paměť, současně vzpomínali na události, které se v porovnání k délce mého života staly dávno, mluvíme tedy o paměti historické. Kde se shodují historické informace jednotlivců, jejich osobní vzpomínky, s celkovou historickou pamětí, tj. s tím, jak je událost zapsaná v kronikách a spisech uložených v archivech.

1.2 Orální historie

S pamětí svědků událostí úzce souvisí i orální historie, a proto jsem informace týkající se tohoto tématu čerpala z knihy od Miroslava Vaňka, *Orální historie – Metodické a technické postupy*. V tomto díle jsou popsány postupy výzkumu, tedy metody orální historie, výzkumy jako takové a historie této metody. Co si pod termínem „orální historie“ představíme?

Definici pojmu „orální historie“ uvedli autoři Miroslav Vaněk a Pavel Mücke ve své knize *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*: „Jedná se o řadu propracovaných, avšak se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.“ (Vaněk, Mücke 2011: 8).

1.2.1 Metoda orální historie

Autor v první kapitole představuje dějiny orální historie. V knize jsem se dozvěděla, že tato metoda pochází ze starověkého Řecka. Jak autor sám tvrdí: „[...] již starořecký historik Thúkýdides čerpal pro své dějiny peloponéských válek informace z vyprávění jejich přímých svědků a účastníků.“ (Vaněk 2003: 18) Již antický historik používal stejnou metodu jako nynější badatelé ke zkoumání události, kterou sami nezažili. Pro svou bakalářskou práci jsem získávala informace především prostřednictvím rozhovorů se svědkem události či období, rozhovory jsem nahrávala, podstatné pasáže zapisovala. Vytvářela jsem tím jakýsi krátký životopis svého respondenta a soupis jeho pamětí.

1.2.2 Problematika paměti informantů

Paměť každého je samozřejmě individuální, co a na jak dlouho si události zapamatujeme, ovlivňuje celá řada faktorů, proto pracovat s pamětí svědků nemusí být vždy bez problémů, je potřeba s tím počítat. Může nastat situace, že si respondent nebude moci na určitou událost vzpomenout, nevybaví si přesný průběh dění nebo jsou jeho vzpomínky v určitém rozporu, větším, či menším s tím, jak si na událost pamatují jiní svědci.

Na problematiku paměti svědka poukazuje Miroslav Vaněk ve své knize, kde píše, že důležitost orální historie tkví ve struktuře a posloupnosti dějin. Pamětníci většinou nevyprávějí své vzpomínky v časové posloupnosti, mají tendence přecházet z jedné události na druhou, přeskakovat časová období a pak se k nim vracejí, tak jak jim jedna vzpomínka asociuje jinou. Nejdříve chtějí vyprávět o tom, kam a kdy chodili do školy a najednou povídají například o výletě na Sněžku. Ten, kdo vede rozhovor, se poté musí zorientovat, a dát si informace do souvislostí. Musíme tedy dbát na to, abychom rozhovoru dali nějaký řád. Tazatel by se měl také zamyslet nad tím, proč informant přechází z jedné věci na druhou, na vině může být stres: „[...] *kvalitu konsolidace paměti může ovlivnit i hladina tzv. stresových hormonů – modulátorů paměti, je užitečné začlenit do posuzování narátorova projevu i úvahu, jaké míře a kvalitě stresu mohl být narátor (alespoň teoreticky) vystaven při prožitku událostí a epizod, na něž si v rozhovoru vzpomíná.*“ (Vaněk 2003: 70). Tento úryvek se týká většiny mých informantů, prožili těžké období, kdy české území okupovali Němci. Není tedy divu, že při vzpomínkách na tyto zlé časy jsou v určitém stresu. Není jednoduché vzpomenout si na věci, které by nejraději ze své paměti vymazali. Něco jiného by bylo, kdyby má bakalářská práce pojednávala o dětství mých vrstevníků, kdy jejich životy nesužovala válka. Též výpovědi historika by byly pohotové, jelikož je na rozhovory a podobné otázky tazatele „trénovaný“. Svou paměť využívá během své profese dennodenně, proto má v odpovědích jasný řád.

1.3 Kvalitativní výzkum a porozumění informantů

Během mého výzkumu mi byla nápomocna kniha od Jana Hendla – *Kvalitativní výzkum*. Tato publikace je jakýmsi návodem k vytvoření výzkumu.

Dále je zde v bodech a tabulkách označeno, jak má správný výzkum vznikat a posléze i vypadat, což je názorně zobrazeno na příkladech. V podkapitole 2.2 Kvalitativní výzkum se nachází tabulka, která nám popisuje vlastnosti základních metod kvalitativního přístupu. V této tabulce jsou znázorněny určité typy metod, které při svém výzkumu můžeme použít. Pomůže nám při výběru dané metody, díky popsaným vlastnostem a výhodám si vybereme, která metoda je nám bližší a pro naše zkoumané téma výhodnější. Pro svou práci jsem si vybrala metodu audiozáznamu a vyhledávání informací v potřebných zdrojích, z knih, kde jsou popsány životy svědků z období protektorátu Čechy a Morava.

Hendl ve své knize píše, že audiozáznam je výhodný hlavně z toho důvodu, že dobře porozumíme průběhu interakcí. Když během rozhovoru nedokážeme svým způsobem porozumět svému respondentovi, můžeme požádat o vysvětlení dané situace.

Jak správně porozumět svým respondentům mi ukázala kapitola *Solipsismus* z knihy Briana Faye – *Současná filosofie sociálních věd*. Autor *Solipsismus* vysvětluje: „[...] teorie, podle níž si člověk nemůže uvědomovat nic jiného než své vlastní zkušenosti, stavy a činy.“ (Fay 2002: 21).

Solipsismus je tedy filosofická teorie/směr, který tvrdí, že pokud toužíme někoho znát a výborně mu porozumět, musíme jím být nebo mít alespoň stejnou zkušenost jako naši informanti. Toto tvrzení ale odporuje mému výzkumu. Jestli pochopení informantů tkví ve stejné zkušenosti, tak nikdy nemohu správně pochopit výpovědi svědků historické události. Tu dobu jsem nezažila, tudíž nevím, jak se ti lidé cítili, když prožívali strasti, které s sebou doba protektorátu přinesla. Mohu se jen domnívat, ale nikdy nebudu cítit to, co oni.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Metodologie

2.1.1 Výzkumné otázky

Hlavní a nejdůležitější výzkumnou otázkou v mé bakalářské práci je: „*Jak bylo období protektorátu Čechy a Morava vnímané očima dětí?*“. Jelikož moji respondenti byli v období protektorátu dětmi, bude výzkumná otázka mířena též na dětský pohled na danou situaci.

Rozhovory jsem vedla i doplňujícími otázkami:

1. Kam jste docházel/a do školy?
2. Jaký byl každodenní život v období protektorátu Čechy a Morava?
3. Zažíval/a jste i nějaké radosti nebo Vaše dětství pronásledoval jen strach a nejistota?
4. Věděl/a jste o popravách, popřípadě jak jste se o nich dozvěděl/a?

Mými informanty nebyli pouze pamětníci, nýbrž i žáci z deváté třídy základních škol, kterých jsem se samozřejmě neptala na vzpomínky na život v období protektorátu, ale zajímalo mě, zda o této době něco vědí, co se v předmětu dějepisu učí o tomto tématu, co si z učiva zapamatovali apod. Dotazník byl konstruovaný otevřenými následujícími otázkami:

1. V jakých letech byl na našem území protektorát Čechy a Morava?
2. Kdo byl Reinhard Heydrich?
3. Kdy byl spáchán atentát na Heydricha?
4. Kým byl spáchán atentát na Heydricha?
5. Kde se atentátníci po útoku ukrývali?
6. Kdo byl Jiří Potůček?
7. Proč bylo mnoho lidí po smrti Heydricha popraveno?
8. Na jakém místě byli lidé popravováni (Pardubicko)?
9. Co znamená pojem „zatemňování“?

10. Co jsou tzv. potravinové lístky?

11. Co znamená „volá Londýn“?.

2.1.2 Metody

Výzkumnými metodami v mé práci byly především rozhovory s pamětníky, sběr potřebných informací z knihy *Nebylo jim souzeno žít* od autorek Heleny Rezkové a Pavlíny Špatenkové a z autobiografického díla *Dětský román aneb Dvůr Králové nad Labem má láska* od autorky Olgy Dneboské – Štréglové. Dále jsem pak vytvořila dotazníky s otevřenými otázkami (nebyly zde odpovědi: Ano, ne, nevím nebo výběr z více možností: a, b, c apod.) pro žáky deváté třídy základních škol, pomocí kterých jsem zjišťovala jejich vědomosti týkající se protektorátu Čechy a Morava.

Každý rozhovor trval zhruba dvě hodiny. Celý rozhovor byl nahráván na diktafon. Všichni respondenti souhlasili s tím, aby všechny jejich vzpomínky a informace byly uvedeny v mé práci. Nevadilo jim ani sdělit mi informace o jejich soukromí (například: kdy a kde se narodili, informace o jejich rodině, apod.). Chovali se velice přátelsky. Jedna respondentka bydlí v bývalé obecné škole (nyní Ježkův dům), mohla mi tedy ukázat, v jakém uspořádání tam byla třída, kde se nacházela školní tabule a katedra a jak seděli žáci (kolik řad a lavic ve třídě bylo).

Vzpomínky třech osob nebyly zcela přímé. Příběh o útěku židovského chlapce byl vyprávěn dvorským historikem, kterého jsem, díky známým, poprosila o příspěvek do bakalářské práce. Respondentka, jež vypráví o zatčení a následné popravě otce, poskytla informace do knihy *Nebylo jim souzeno žít*. V roce 2018 byl křest této knihy, kde jsem měla tu čest poznat se s touto ženou a autorkami knihy. Příběh, který na křtu knihy vyprávěla, mě nadchl natolik, že jsem se rozhodla přidat jej do svého výzkumu. Třetí příběh, o židovské rodině, jsem čerpala z autobiografického díla Olgy Dneboské – Štréglové, *Dětský román aneb*

Dvůr Králové nad Labem má láska. Knihu jsem si přečetla a několik úryvků jsem použila do své bakalářské práce.

Poslední metodou k získávání dat byly dotazníky s otevřenými otázkami. Dotazníky byly rozdány žákům devátých tříd základních škol na Královédvorskú. Nejprve jsem je ve stručnosti zasvětila do situace a poté odpovídali na mnou zvolené otázky. Otázky se týkaly společnosti v období protektorátu Čechy a Morava, například mě zajímalo, zda vědí, co znamenal pojem: „Volá Londýn!“ či „zatemňování“.

2.1.3 Etika

Výzkum, na kterém je bakalářská práce založena, je antropologický, tudíž v něm dodržuji určitý etický kodex.

Respondenty jsem předem informovala o zadání bakalářské práce a vysvětlila jim, o čem by měl můj výzkum pojednávat. Tři z nich vyslovili žádost, aby se v bakalářské práci nevyskytovalo jejich jméno, čímž jsem se řídila a udržela jsem je v anonymitě. Anonymní byly stejně tak i dotazníky pro žáky základních škol. Všech jsem se zeptala, zda mohu v práci uvést města či vesnice, ze kterých pocházejí, všichni moji respondenti souhlasili.

Výpovědi pamětníků jsou zcela pravdivé, jejich obsah tedy není nijak znehodnocen možnými úpravami. Řídila jsem se pouze výroky svých respondentů.

2.1.4 Sběr dat a terén

Data jsem získala terénním kvalitativním výzkumem. Zaměřuji se na společnost v období Protektorátu Čechy a Morava ve Dvoře Králové nad Labem a jeho okolí. Jak už jsem nastínila v úvodu této práce, pro svůj výzkum jsem se rozhodla udělat rozhovory s pamětníky, kteří ve 40. letech 20. století byli ještě dětmi (zhruba 10 let) a dále pak s lidmi mladších generací, kterým bylo o Protektorátu vyprávěno ze strany rodičů či prarodičů nebo známých.

Nejdříve jsem měla strach, že si pamětníci o protektorátu nebudou chtít povídat, protože to pro ně může být velice choulostivé téma. Ale opak byl pravdou. Vyprávěli mi o mnoha zajímavých věcech, o událostech, o kterých se v žádných knihách nedočteme a v žádném dokumentu nedozvíme. A popsali mi, jak vypadala tehdejší obecná škola, průběh zatýkání nevinných lidí gestapem, policejní kontroly atd. Když informace o takových událostech vidím napsané v učebnicích a knihách nebo zachycené v dokumentárních filmech, neosloví mě tolik, jako když poslouchám vyprávění o životě v období protektorátu Čechy a Morava přímoucestou. Lépe se do situace i do pocitů lidí, kteří toto období prožili, vcítím, představím si, co zhruba prožívali, zda měli strach, nebo jestli tu dobu neprožívali s tak silnými emocemi jako jejich rodiče.

Jelikož je většina mých respondentů ve věku, kdy už jim zdraví dovolí pouze zůstat v pohodlí svých domovů, za získáním rozhovoru jsem tedy musela své respondenty navštěvovat doma. Své vyprávění mi díky tomu propojili s ukázkami rodinných alb plných fotografií z dětství.

Na místa, se kterými mě respondenti seznámili během rozhovorů, jsem se vydala sama. Navštívila jsem Ježkův tábor, kde měl být ukryt Jiří Potůček v době protektorátu. Pro představu jsem nacházela místa, kde byly dle výpovědí tzv. kulometná hnízda nebo vlčí jámy a kudy procházely hranice Sudet.

Terénem pro můj výzkum se také staly dvě základní školy na Královédvorskú, respektive pouze deváté třídy. Zde jsem použila dotazníkovou metodu šetření.

2.2 Výpovědi informantů

Výzkum je založený na rozhovorech s respondenty. Respondenty byli lidé, kteří zažili období protektorátu Čechy a Morava nebo jim byly vyprávěny příběhy svědků té doby.

Zajímavé vzpomínky mi sdělilo celkem sedm respondentů, z nichž jeden mi pouze převyprávěl příběh malého chlapce, který před tehdejšími hrůzami utekl se svou rodinou za hranice. Dva příběhy ze života informantů jsou sepsané v knihách, které jsem pro svůj výzkum, tedy bakalářskou práci, použila.

2.2.1 Vzpomínky respondentky – pomoc výsadkářům

Prvním informantem pro mou bakalářskou práci je žena z poměrně malé obce Doubravice, nacházející se nedaleko Dvora Králové nad Labem. Díky ní jsem se dostala k zajímavým informacím o tehdejší obecné škole, kde probíhalo vyučování pouze ve dvou třídách a o tom, jak gestapo zacházelo s nevinnými lidmi.

V úvodu svého vyprávění mi respondentka sdělila střípky vzpomínek na rok 1939, kdy se z Československa stal protektorát Čechy a Morava: *„První vzpomínku na protektorát mám, když nás zabírali Němci, v roce 1939. Pan učitel nás poslal domů a napomínal nás, že máme chodit přes zahrady, protože vojsko jezdilo od Lanžova směrem na Nemojov, jeli asi někam k horám. Měl strach, aby se nám něco nestalo. Víím, že ještě popadával sníh a brodili jsme se ve sněhu na loukách a zahradách. Moc jsme se jich báli. Ze všeho jsme měli strach.“*

Rok 1942 byl pro respondentku rokem nejtěžším. Po atentátu na Heydricha začali fašisti zatýkat a popravovat nevinné lidi, mezi nimi byl i pan učitel z obecné školy: *„Když byl atentát na Heydricha, to mi bylo 12 let, chodila jsem do školy do Lanžova, ale moje sestra byla ve škole tady v Doubravici, sestra je o 2 roky mladší než já. Pro pana učitele Ježka si přišli do školy policajti. Pamatuji si, jak jsem šla ze školy a sestra mi s pláčem utíkala naproti a říkala: „Odvedli nám pana učitele!“ a nikdo z nás nevěděl proč, to jsme se dozvěděli až po*

čase. Sestra potom vypravovala, jak se otevřely dveře do třídy a tam stál nějaký pán v černém oblečení, to byla nějaká jejich uniforma a na pana Ježka jen prstem ukázal, ať jde s ním. Pan učitel věděl, o co jde, děti ne. Sundal si ze skříňky čepici, obrátil se od dveří k dětem a řekl jim: „Děti, buďte tady hodné!“ a to bylo naposledy, co pana učitele Ježka viděli...“

Proč byli vlastně lidé popravení, a jak Němci ostatní obyvatelé zastrašovali v období heydrichiády, jsem samozřejmě věděla z hodin dějepisu, ale proč i v malé vsi na Královédvorskú, jsem se dozvěděla v následující a zároveň poslední části rozhovoru: *„Tady byl výsadek parašutistů, bylo několik těch výsadek. A v Orlických horách se schovával jeden z těch výsadekářů, jmenoval se Potůček. Měl vysílačku a dával zprávy do Anglie. Pan učitel Ježek za ním do Orlických hor jezdil a spolu s dalšími učiteli mu chtěli pomoci. Spousta lidí, co ho ukrývala, byla prozrazených. Pan Ježek nabídl pomoc, věděl o místě u nás v Doubravici, kde by se mohl ten výsadekář ukryt. Bylo to v lese v sokolské chatě nad hřbitovem. Myslel si, že by ho v lesích nehledali. Tomu výsadekáři se nepovedlo vycestovat z Orlických hor do Doubravice. Nakonec utekl na Pardubicko, neměl s nikým spojení. Dopadlo to s ním tak, že ho vyčerpaného, spícího, našel náš policista, který ho zastřelil. Vzpomínám si na velké červené plakáty, které visely snad všude. Černým písmem na nich bylo napsáno: „ZA ÚČAST NA SMRTI PROTEKTORA REINHARDA HEYDRICHA BYLI ZATČENI A ODSOUZENI K TRESTU SMRTI...“ a pod tím byl seznam lidí, kteří zaplatili životem. A jako poslední na tomto seznamu byl pan učitel KAREL JEŽEK.“*

2.2.2 Zákazy a příkazy

Druhým dotazovaným člověkem byl též rodák z Doubravice. S první informantkou byli spolužáci v doubravické obecné škole, proto výpovědi obou pamětníků byly, co se týče podstatných informací stejné. Tento informant mi ale sdělil i mnoho jiných informací týkajících se každodenního života v protektorátu. Jak vypadala obec v období protektorátu Čechy a Morava, popsal složitost v nakupování potravin či oděvů a vyprávěl o nesvobodě.

Smrt pana učitele Ježka zasáhla každého obyvatele Doubravice, jeho žáky, známé, sousedy, ale i lidi z okolních obcí. Důvod poprav y jeho a ostatních lidí popsal respondent na začátku rozhovoru: „*Nejprve bych asi začal panem učitelem Ježkem. Díky tomu, že chtěl pomoci parašutistům, hlavně Potůčkovi, byl před svými žáky zatčen a o týden později na zámečku v Pardubicích zastřelen. Prý proto, že napomáhal při atentátu na Heydricha. Toto byl nejspíše důvod u všech popravených. Nikoho nezajímalo, že to není pravda. Dalšího protektora sem poslal Himmler, to byl snad ještě horší člověk než Heydrich. Prvního protektora – Neuratha Hitler odvolal, protože se prý pořád nic nedělo, a tak nastoupil Heydrich k moci, ze kterého nic dobrého nekoukalo.*“

Tehdejší zákony se skládaly zejména z příkazů a zákazů. Přičemž jeden z příkazů se týkal mládeže. Každý musel docházet na cvičiště, souvisel s tím i stejný úbor pro každého z nich: „*Plukovníkem československé armády byl Emanuel Moravec, dal se k Němcům a stal se z něho ministr školství a lidové osvěty. Založil Kuratorium pro výchovu mládeže. Všichni mladí do toho museli jít, bylo nám okolo 12 let. Čas od času jsme se museli sejít na cvičišti a museli jsme tam cvičit. Pro nás to byla více méně ztráta času, protože jsme stejně skoro všichni chodili tenkrát do Sokola. Ale bylo to povinné, tak jsme tam chtě nechtě chodili. Velké cvičení pak nebylo v Doubravici, ale v Hořicích, vždycky to bylo v nějakém městě. Oblečení jsme museli být do černého, vypadali jsme jako Němci.*“

V období protektorátu si lidé nesměli a nemohli koupit, co chtěli, ale kolikrát ani to, co potřebovali. Byl zaveden přidělový systém v podobě potravinových lístků, když něčeho potřebovali více, tak si to dovolit nemohli. Drželi se pouze toho, co jim bylo povoleno: „*Za dob protektorátu, říkali jsme tomu ‚Protentokrát‘, byl zavedený lístkový systém. Všechno bylo na lístky: potraviny, oblečení, prostě všechno. Fungovalo to tak, že když jsme dělali nákup potravin, tak jsme u sebe museli mít potravinový lístek. Každý měsíc jsme dostali jeden. Na tom lístku byl takový přiděl jídla. Když jsme si koupili třeba máslo, tak nám prodavačka*

odstříhla čtvereček, kde se nacházelo máslo. Když jsme si toho chtěli na měsíc nakoupit víc, měli jsme smůlu. Nebo když jsme potřebovali nové boty, museli jsme jít před takovou komisi, aby viděli, že máme boty úplně roztrhané, tím jsme dostali povolení a dá se říct i takový poukaz na nákup nových bot.“

V další části rozhovoru mi bylo popsáno, jak okolí obce Doubravice vypadalo v době protektorátu. Němci hlídali hranice a obyvatelé tak byli pod přísným dohledem okupantů: *„Nahoře nad Doubravicí byly dvě ohromné vlčí jámy. Tam byla rozhledna, kde byli neustále Němci, 24 hodin denně. A měli pod dohledem celou Doubravici. A to proto, že my už jsme byli na hranicích během této doby. Okolní vesnice už byly Sudety. Hranice byly vykolíkováné a za kolíky už se nesmělo. Když tam někdo vkročil, tak byl okamžitě zatčen.“*

Před provedením rozhovoru jsem již slyšela pojem „Volá Londýn!“, neuměla jsem si ale přesně vysvětlit, co si pod tímto zvoláním představit, věděla jsem, že se jedná o rozhlas, ale proč byl pro obyvatele protektorátu tak důležitý a vlastně i trestný jsem se s přesností dozvěděla až od svého informanta: *„Rozhlas. To nebyla žádná legrace. Byl to normálně český rozhlas. Byla vyhláška, že kdo bude přistižen, že poslouchá zahraniční rozhlas, tak může být hned odsouzený, anebo dokonce popravený. Proto se dělaly všechny možné vychytávky. Rádio mělo 3 vlny: krátké, střední a dlouhé. Na krátkých vlnách volali Anglii nebo Ameriku. To jsme vždy říkali: „Volá Londýn!“ . A to ty krátké vlny se musely vystříhnout u všech rádií. Aby se mohla poslouchat Anglie, tak muselo být rádio potichu a někdo musel hlídat, jestli kolem náhodou nejdou četníci.“*

Poslední část rozhovoru pojednává o tzv. zatemňování a věčných kontrolách ze strany okupantů. Každý večer musela být ve všech rodinách zatemněná okna, pokud tomu tak nebylo, hrozil všem členům rodiny trest: *„Asi poslední věc, na kterou si vzpomínám, bylo večerní zatemnění. Všechno muselo být zatemněné. Jakmile se v domě rozsvítilo, tak se musela zatáhnout okna. Ve vesnici chodily kontroly a nedej bože, aby bylo z domu vidět*

světlo, tak bylo zle. Stačila malá škvírka. Zatemnění muselo být, aby to odlákalo zahraniční letce. Žádný dobrý život to za války teda nebyl...“

2.2.3 Zatčení a poprava otce

Mým třetím respondentem byla dcera popraveného pana učitele Ježka (toto jméno bylo součástí předešlých rozhovorů se dvěma respondenty). Respondentku jsem poznala na křtu knihy - *Nebylo jim souzeno žít*, kam byla pozvána jako čestný host. Dcera řídicího učitele Ježka zde měla krátký vzpomínkový proslov o zatčení a popravě milovaného otce a co jeho hrdinské činy znamenaly pro celou rodinu. Rozhodla jsem se tedy, že informace z knihy použiji do své bakalářské práce. Nevěděla jsem, s kolika vzpomínkami se svěřila autorkám knihy, a tak jsem ji poprosila, zda by byla ochotna případně mi pomoci. Respondentka mi sdělila, že všechny potřebné informace jsou uvedeny v knize paní Špatenkové a Rezkové. Vyměnily jsme si telefonní čísla, a tak jsem měla možnost požádat o případné vysvětlení situace. Důležité informace pro mou práci jsou tedy použity z této relativně nové knihy.

Žena prožívala veselé dětství v harmonické rodině a podnětném prostředí, rodiči, hlavně otcem – sokolem byla vedena k vlastenectví a k uznávání morálních hodnot. Vše se ale změnilo s rokem 1942, kdy jí gestapo odvedlo otce: „[...] *Moje dětství bylo šťastné až do necelých třinácti let. Do té doby, než ve čtvrtek 2. července 1942 odvedli nacističtí gestapáci tatínka z vyučování, aniž by se s námi mohl rozloučit.*“ (Rezková, Špatenková 2018: 72).

Utrpení rodiny pokračovalo, v knize respondentka uvádí necitlivé chování gestapa. Bez rozloučení s rodinou byl respondentky tatínek popraven s ostatními na pardubickém záměčku: „*Všechno se změnilo, moje šťastné dětství skončilo 11. července 1942. Byla to sobota, a my jsme se s maminkou vypravily do Hradce Králové. Vezly jsme s sebou čisté prádlo, trochu jídla a já i školní vysvědčení. Balíčky jsme spolu s ostatními ženami odevzdaly v budově gestapa a čekaly, co bude dál. Netrvalo dlouho a gestapák s tvrdou tváří takřka drze*

řekl, že tatínek byl spolu s ostatními popraven. Nikdy nezapomenu na bolestivý pláč všech žen a dětí a také na zlé a kamenné tváře gestapáků při vracení balíčků. Tyto a další dny a roky z našeho dalšího života mě, ani mé milé mamince, nikdy z paměti nevytizely a nevytizí...“
(Rezková, Špatenková 2018: 72)

V knize respondentka dále popisuje, jaké následky měla na rodinu poprava jejího otce, a také jeho spolupráce s ostatními lidmi, kteří ukrývali nebo chtěli ukrývat Jiřího Potůčka.

„[...] Maminku nesměl nikdo zaměstnat. Pracovala pod cizím jménem v lesní školce, v zimě našívala také pod cizím jménem skleněné perlové knoflíky na karty. Peněz vydělala málo. Ale podporovaly nás hlavně rodiny maminčiných bratrů. Tehdy se ukázaly dobré rodinné vztahy. U strýčka jsme prožívaly vánoční svátky, Velikonoce, tam jsme vždy našly oporu a podporu. [...]“ (Rezková, Špatenková 2018: 72)

„[...] Tatínek byl po válce povýšen na školního inspektora a byl mu udělen Československý válečný kříž 1939 in memoriam. Maminka odmítla slavnostní veřejné předání, a tak nám ho předali bez svědků, v kuchyni. Nabízeny nám byly různé věci ze skladu po Němcích, maminka si vzala jen rádio, které nám gestapo odvezlo. Řekla, že život milovaného člověka nikdo a nic nemůže nahradit, a tak to zůstalo po celý její život. [...]“
(Rezková, Špatenková 2018: 73)

2.2.4 Život židovského chlapce

Rozhovor s mým čtvrtým respondentem nebyl zcela přímý, co se týče prožívání protektorátu Čechy a Morava, převyprávěl mi pouze informace, které se dozvěděl od člověka, který byl ve čtyřicátých letech dvacátého století dítětem. Příběh, který mi byl vyprávěn, se v mnohém liší od výpovědí ostatních respondentů, všichni moji respondenti žili jako děti ve vesnicích okolo města Dvůr Králové nad Labem, ale tento člověk byl dítětem, pro toto město, známého židovského továrníka.

Pro mou práci se vyjádřil a poskytl mi mnoho informací o rodině Větvičkových dvorský historik.

„Po Mnichovské dohodě se stalo město hraničním městem s Velkoněmeckou říší. Rozhodujícím datem je 15. březen 1939, vznik Protektorátu. Postupně sílí antisemitismus. Během roku 1939 se podařilo Větvičkovi ještě na poslední chvíli dostat ven i svou rodinu, matku Emu a asi pětiletého syna Jana. Podařilo se jim odcestovat z Protektorátu vlakem do Holandska, odtud pak lodí do Londýna, kde na ně čekali známí. A v roce 1941 byla rodině zabavena továrna.“

Nyní bych se chtěla vrátit zpět k Janovi, o kterém tento příběh je.

Za dob Protektorátu byl velmi malý. Život mohl mít krásný, takový, jaký by si snad každý přál. Narodil se však do židovské rodiny. Židé byli během 2. světové války utlačováni a Hitlerem likvidováni. Malého Jana ale potkalo takové štěstí, že mu život zachránil jeho otec, emigrací. Nebylo ale jednoduché utéci z okupované země, a už vůbec, když jste židé. Den co den sledování a kontrolování Němci. Tento útek vyžadoval důkladně propracovaný plán. Jak se malý Jan se svou matkou dostanou za hranice? Do bezpečí? Jeho otec měl nespočet známých v cizině, byl předem domluven tedy s jedním známým, že pro začátek budou ubytováni u něho, než se v nové zemi pořádně rozkoukají a naleznou si obživu. Bylo potřeba jen najít někoho, kdo by je do bezpečí dostal, nestranného člověka. Nejlépe někoho, kdo není kontrolován tak, jako rodina Větvičkových. Jan měl ze sousedství mnoho kamarádů, se kterými trávil veškerý svůj volný čas, rodiče tak měli dost času přemýšlet o útěku. Po dlouhém přemítání nakonec objevili člověka, který je dopraví na určité místo. Jednat ale museli rychle, nebyl čas na dlouhé loučení. Jan chtěl jako každý den utíkat za svými vrstevníky, ale rodiče ho zastavili a posadili do auta, který je měl odvézt za hranice. Nestihl se rozloučit s kamarády a povědět jim, kam jede a už vůbec, kdy se vrátí, pokud ovšem někdy. Emigrace Jana a jeho matky proběhla úspěšně. Malý Jan své kamarády ale už nikdy nespatriil.

Příběh o židovském chlapci vyprávěl historikovi, který poskytl data do bakalářské práce, jeden z blízkých kamarádů Jana Větvíčky. Dodnes na něho vzpomínal v dobrém, uvedl však, že nejdříve nerozuměl jeho odjezdu. Později mu situace byla osvětlena a pochopil, že je kamarád opustil z důvodu záchrany svého života, kdyby zůstal v zemi, kde stálo v čele Německo, byl by převezen s rodinou do koncentračního tábora a dost možná by zde všichni zahynuli.

2.2.5 Život informanta – vzpomínky na odvedeného spolužáka

Pátým informantem k mému výzkumu byl pamětník, který za dob protektorátu žil ve městě Dvůr Králové nad Labem. K tomuto informantovi jsem se dostala díky projektu *Paměti našich sousedů* pro Post Bellum¹, do kterého přispívají rozhovory a jejich zpracováním žáci základních škol a gymnázií. Bylo mi tedy nabídnuto, abych byla u vzniku rozhovorů, neboť tyto příspěvky se mi hodí do bakalářské práce.

V teoretické části bakalářské práce jsem se věnovala kolektivní a individuální paměti. Když jsem navštívila svého informanta a osvětlila mu obsah své práce, v čem spočívá a co je jejím cílem, v krátkosti se vyjádřil k tématu *paměť a úhel pohledu*: „*Paměť národa je souhrn pamětí jednotlivců, členů toho národa, takto se na to dívám já. Další otázka je, kdo bude s tou pamětí národa pracovat. Většinou se díváme pouze na to, co napíše historici, a těm my věříme a mnohokrát se ani nesnažíme dohledat, zda to tak opravdu bylo, a mnohdy nás ani nezajímají podrobnosti, které se kolem dané situace staly. Když se podíváme na dějiny, které byly a které jsou, tak je psali různí historikové, jeden vystupuje z materialistického pohledu, tedy uznává, že prvotní je hmota, druhá část lidstva uznává idealisty, kteří se zabývají otázkou ducha. Lidstvo se tak dohaduje, na jaké straně stojí pravda, k závěru nikdy nedejde. Abych to*

---

¹ „Post Bellum je nezisková organizace, která od roku 2001 vyhledává a nahrává vzpomínky pamětníků klíčových momentů 20. století.“ (postbellum)
<https://www.postbellum.cz/o-nas/>

shrnul, jedna část tedy vykládá materialisticky dějiny a druhá část idealisticky. Na jakou stranu se postavím já, když čtu knihu, já mám materialistický názor a on píše idealisticky. Koukám se na danou věc tak, jako bych tu chvíli prožil anebo jsem ji dokonce prožil a při čtení toho idealistického díla nejsem ve své kůži, já jsem tu situaci prožil a on ji jako idealista popisuje zcela odlišně. Na druhou stranu, kdybych byl idealistického názoru a ten historik materialistického, tak si mohu říct, že autor knihy absolutně nepochopil dobu, o které se zmiňuje. Je velice složité pochopit dobu.“

Následující část rozhovoru se týká dětství a rodiny mého informanta z období protektorátu Čechy a Morava.

„Ted' Vám povím něco o svém dětství. Narodil jsem se a poté jsem žil se svou rodinou ve Dvoře Králové nad Labem. Moje máma šla dělat ve čtrnácti letech do firmy JUTA a vyučila se přadlenou a tuto práci tam také vykonávala. Mé mamince nebylo ještě ani osmnáct let, když jsem se narodil. Jsem nemanželským dítětem a v té době to bylo úplně něco jiného, než je to teď, dalo by se říci, že tímto krokem moje maminka zostudila celou rodinu. Měl jsem poměrně velikou rodinu, moje matka měla mnoho sourozenců a se všemi jsme se vešli do jedné místnosti, a tam jsme takto všichni pohromadě žili, sedm lidí v jednom pokoji. Spali jsme na zemi, ale nám to nevadilo. Všichni jsme se měli hrozně rádi. Většina členů naší rodiny byla nezaměstnaná. Nakupovali jsme tzv. na knížku. Měli jsme takový notýsek, kam se zapisovalo, co jsme koupili. Výplaty se dostávaly týdně. Peníze se používaly pouze na jídlo, nikoho by nenapadlo, že by si koupil třeba kolo, to neexistovalo.“

V předposlední části výpovědi jsem se dozvěděla o školní docházce, a jaké hrůzy informant prožil. Nejen že během vyučování gestapo odvedlo pana učitele, jak vyprávěli předchozí dva informanti, ale pan Jiří byl svědkem toho, kdy gestapo odvedlo i jeho spolužáka.

„Chodil jsem do obecní školy ve Dvoře Králové. Dvůr Králové byl odříznut, všude byly hranice a ze Dvora vedla jedna jediná cesta, všude byli Sudetáci. A pamatuju si velmi dobře, jak se chovali. Byla to doba, která Němcům dávala naději. Před válkou si lidé obstarávali svá políčka a pak přišli Němci a ti lidé neměli najednou nic. Ve 40. roce byla Heydrichiáda a po zavraždění Heydricha, když jsem šel ráno do školy, tak mi byly do očí obří červené plakáty. Nejdříve byly ty plakáty veliké všude vylepené, i na barákách a na kůlnách, prostě všude. Četl jsem tam jména Čechů, kteří budou popraveni, lidi ze Dvora Králové a okolních vesnic tam byli psaní. Mezi těmi lidmi mě pozastavilo jméno Šonka, protože jsem s jedním Šonkou seděl v lavici. Blondák kluk to byl. V deset hodin o přestávce přišli do třídy dva chlapi v koženákách SS, čili gestapo a křičeli: ‚Šonka, komm hier!‘, s učitelkou se vůbec nebavili, prostě si ho vytáhli. Báli jsme se, co se stalo, co provedl, měli jsme strach z nejhoršího...“

Svobodné slovo v době protektorátu Čechy a Morava neexistovalo. Člověk si musel dávat ohromný pozor na to, co říká a především komu to říká. Okupované obyvatelstvo bylo dvacet čtyři hodin denně pod dohledem.

„Měli jsme takovou mladou paní učitelku, od první třídy nás měla. A když nám vyprávěla dějiny, musela si dávat pozor na to, co říká, to se tak všeobecně muselo, protože kdybyste řekli něco, co byste neměli, tak Vám hrozilo i zastřelení. V té době jste si vůbec nepřipadali jako Češi, vyšli jste ven a všude hrály německé písně, byly ohromné německé oslavy, to si pamatuju.“

2.2.6 Bezcitnost okupantů

Jak bylo řečeno v podkapitole 2.1.5, byla jsem pozvána, abych společně se žáky z dubenecké základní školy, kteří se zapojili do projektu *Paměti našich sousedů* organizovaného společností *Post Bellum*, navštívila několik pamětníků. Měla jsem tak

možnost vyslechnout si mnoho zajímavých vzpomínek a poté je použít do své bakalářské práce.

Tento informant se narodil v Doubravici a byl přímým svědkem zatčení pana učitele Ježka gestapem. Podrobnosti jsou uvedené v následujícím přepisu nahraného rozhovoru. Nejprve mi informant poskytl informace o svém dětství a seznámil mě se svou rodinou: „[...] členové naší rodiny se už odnepaměti vyučovali řezníkem a uzenářem, aby si obstarávali maso pro hospodu, kterou jsme vždy vlastnili. Moje maminka byla žena v domácnosti. Jednak vařila pro děti, které k nám chodily na oběd, ale i pro zaměstnance z vánočních ozdob a dělníky. Vycházelo to celkem na 30 až 40 obědů denně. Maminka tedy byla hlavním člověkem v hospodě.[...]“

V dalším odstavci pamětník vzpomíná na školní docházku v Doubravici a na odvedení pana učitele německou tajnou policií. Vybavují se mu pocity, které se mu tenkrát honily hlavou. Obrazy plné strachu a nejistoty. Nezapomenutelný pohled člověka, kterého už víckrát nikdo neviděl.

„Školní docházka. Do první až páté třídy jsem chodil do obecné školy v Doubravici, kde nás učil pan řídící učitel Černý, který měl první až druhou třídu. Třetí až pátou třídu měl pak pan učitel Ježek, kterého z místnosti vyvedla tajná policie. Vycítili jsme, že se něco děje. Před školou zastavilo auto, vykukli jsme všichni z okna, bylo to nebezpečné, ale chtěli jsme vědět, co se stalo. Viděli jsme, jak už učitele Karla Ježka vyvádějí policajti. Dodnes si vybavuju, jak vypadali a co měli na sobě. Oblečení byli do černých kožených kabátů. Nejdříve vyšel jeden, vprostřed byl Ježek a za ním šel druhý. Dali ho do auta, Ježek než vstoupil do toho auta, tak se podíval na školu. Ten pohled byl úplně jasný, věděl, do čeho jde... odvezli ho a my už jsme ho nikdy neviděli... Popraven byl v Pardubicích na zámečku, kde měli likvidační místo. [...]“

Zde se informant zamýšlí nad jakýmsi sobectvím a alibismem některých spoluobčanů, kteří považovali za dobrý pouze svůj národ a Němce paušálně „házeli do jednoho pytle“ s Němci, kteří naši zemi okupovali.

„Pamatuju si, jak jsme s rodinou seděli u našeho domu. Letělo strašně nízko letadlo, které kouřilo. Závoj kouře se za ním táhl a hořel mu motor. Ten německý pilot vyskočil padákem, letadlo se zapíchlo tady na Vrchách. Nikomu se naštěstí nic nestalo a ani žádné škody nebyly. A ten pilot zůstal viset na obrovské borovici, jak měl padák, tak se tam nějak zaklínil. Jeden z našich sousedů na tu borovici vylezl a pomohl tomu Němci slézt dolů. Za to dostal poděkování od německého velení, protože pomáhal německé moci... Někteří občané vesnice mu to ale měli za zlé. Přitom za ním lezl jen z určité lidskosti, chtěl pouze pomoci jako člověk člověku, bez ohledu na národnost.“

Naopak sokolové se ve svém poslání sobectvím nezabývali. Chtěli pomoci za každých okolností, i když moc dobře věděli, co je čeká, když Němci zjistí, čeho se dopustili. Dobré srdce pro okupanty nemělo žádnou cenu, hrubé zacházení a trýzeň pro ně bylo vším.

„Sokolové byli velice angažovaní. Hodně pomáhali v daných situacích. Ježek byl ve východočeské skupině, měl na povel Končiny apod. Byli připraveni a měli místa, kam by schovali třeba nějakého toho parašutistu, kterého sem poslala Anglie nebo naše armáda. Ale někdo promluvil a celou skupinu parašutistů zradil. Němci byli hrozně suroví a necitliví. To až zůstává člověku rozum stát. Není tedy divu, že přinutili násilím a svou nelidskostí mnoho lidí k tomu, aby vše vyradili. Vyprávěl mi jeden známý, jak Němci takové lidi psychicky i fyzicky mučili, trýznili. Měli tzv. operační místnost, stěny z vyhlazeného betonu, aby krev, která na nich byla, jen spláchl a přivedli dalšího... Člověk se divil, že takhle může mučit člověk člověka, aby promluvil...“

Poslední úryvek tohoto rozhovoru se zabývá kopáním kulometných hnízd a vynalezením obranného mechanismu proti tankům.

„[...] kopala se tu velká kulometná hnízda. A takové zvláštní zařízení, to jsem nikdy neviděl, obrovské kolo dřevěné, a to se zajelo takhle do druhého břehu, vytáhlo by se a mysleli si, že by tam žádný tank neprojel.“

2.2.7 Starost o židovskou rodinu

Respondentka, které se v této části budu věnovat, sepsala své vzpomínky do knihy *Dětský román aneb Dvůr Králové nad Labem má láska*. Shromáždila zde paměti ze svého dětství, zejména jak obtížný byl život židovské rodiny za dob protektorátu Čechy a Morava. Příběh respondentky, jak je zjevné z názvu díla, se odehrává ve městě Dvůr Králové nad Labem. Vyrůstala v neúplné rodině se svými staršími sourozenci, bratrem a sestrou. Otec od rodiny odešel, když byl respondentce jeden rok. Před 2. světovou válkou jim ale nic nescházelo, matka (židovka) hravě užívala tři děti. Vlastnila malý krámk se spodním prádlem a obchody celkem vynášely. Se živností ale musela jít rodina stranou, děti byly odkázány samy na sebe a dokázaly se o sebe perfektně postarat a matka se na ně mohla ve všem spolehnout.

S protektorátem a 2. světovou válkou ale přišly problémy, především pro židy. Obchod se spodním prádlem a spousty dalších byly zabaveny Němci a označeny velkými cedulemi „židovský obchod“. Autorka knížky vzpomíná: *„Když jsme šli ze školy, objevily se na některých obchodech cedule s nápisem „židovský obchod“. [...] co je to vlastně „židovský“? Pospíchala jsem domů, abych se zeptala mámy. Na výloze našeho krámu mě uvítala cedule „židovský obchod“.“* (Dneboská – Štréglová 2016: 40). Na přesné vysvětlení pojmu „židovský“ už si nepamatuje, ale nechápala, jak se její maminka stala židovkou a ona a její sourozenci židé nejsou. Chtěla se židovkou stát také, to ale ještě netušila, co Hitler židům

provede. Pro ni, její sestru a bratra bylo jediné štěstí, že jejich otec židem nebyl, Hitler tyto lidi považoval za „míšence“ a takovým nebezpečí nehrozilo.

O pár dní později začala její matka nosit na oblečení výraznou žlutou šesticípou hvězdu s nápisem JUDE. Byli tak označení všichni židé. Postupem času bylo židům zakázáno chodit na koupaliště, do kina, divadla, a dokonce i do školy. V knize autorka uvádí: „*Nikdo s nimi neměl mluvit a zdravit je. Zakázali jim opouštět katastr města a určili dobu, kdy museli být večer doma. Potravinové lístky jim nedali.*“ (Dneboská – Štréglová 2016: 40). Rodina začala mít nouzi o peníze, respondentka přestala docházet do zájmových kroužků, zůstal jí pouze Sokol a Skaut, protože v té době byly zadarmo. Netrvalo dlouho a Hitler zakázal i to.

Se změnou poměrů v zemi se měnili i lidé. Mnoho z nich se rodině začalo vyhýbat, respondentka tak ztratila i hodně přátel. Někteří se i přidávali k Němcům, byli schopni udělat vše proto, aby jim nehrozilo nic zlého. „*Donášeli jim a upozorňovali je na „trestuhodné přestupky“, mezi něž se počítalo například i to, že ten či onen se zdravil nebo mluvil se židem,*“ uvedla autorka ve své knize. Mezi lidmi začal panovat strach, Čech nemohl věřit Čechovi. Samozřejmě se našli i tací, kteří se k rodině respondentky dále hlásili, a dokonce jí i pomáhali.

Respondentka dále vypráví o potyčce s chlapcem, jehož rodiče se přidali na německou stranu: „*Jednou v zimě jsem šla k Hankovu domu na terasy na klouzačku. Cestu mi zatarasil kluk, jehož táta se dal k Němcům a řekl, že židům je vstup zakázán. Židi prý patří do Palestiny. Říkám mu: „Jo? A proč ty teda nejsi v Berlíně?“ Dal mi facku a já mu ji chtěla vrátit. Aby mi neutekl, chytila jsem ho zepředu za límec, on se však prudce otočil k útěku a já jsem mu ten límec urvala. [...] Stál nad klouzačkou, která byla z kopce, tak jsem do něj pohotově strčila, on spadl na zadek a sjel po něm dolů. Límec jsem za ním hodila a za řehotu jsme se rozutekli domů.*“ (Dneboská – Štréglová 2016: 41). Ihned se jí začalo přemítat v hlavě, co provedla za špatnou věc, maminka židovka a takto jí podrazila. Začala mít o maminku

ohromný strach. Měla obrovské štěstí, že její čin neměl žádné následky. Možná si chlapec uvědomil, co ošklivého malé dívence provedl a rodičům o konfliktu s dcerou židovky nic neřekl.

Situace se náhle změnila i u příbuzných (z matčiny strany) na Pecce. Zabavení obchodu neminulo ani babičku respondentky. Celou rodinu (babičku, tetu, strýce a bratrance) taktéž označili žlutou hvězdou, a tím skončily veškeré styky s příbuznými. Utlačování židů pokračovalo, museli se přestěhovat, ale vzít s sebou si mohli jen to nejnútnejší. Židovské rodiny museli být, podle nových zákonů, pohromadě a Němci tak získávali jejich nemovitosti. V jednom domě žilo sedm rodin. Respondentka začala docházet do nové školy.

Aby neštěstí nebylo málo, onemocněla spálou, která se v té době léčila jen v nemocnici, kde respondentka ležela dlouhých osm týdnů a maminka ji mohla navštěvovat pouze pod oknem. A utrpení pokračovalo: „*Jednou ji vidím už z dálky přicházet a byla celá v černém, jen ta žlutá hvězda na ní svítila. Všechno se ve mně sevřelo, a když přišla pod okno, zajímavým hlasem jsem na ni zakřičela, kdo umřel. Odpověděla, že byl popravený strýc Ota, její nejmladší bratr. Byla celá nešťastná a potlačovala pláč. [...]*“ (Dneboská – Štréglová 2016: 44).

Po návratu z nemocnice se dozvídala o hrůzách, které se na území protektorátu děly. Židé začali opouštět město a byli přemísťováni do koncentračních táborů. Výjimkou byli pouze lidé ze „smíšených“ rodin, což se týkalo autorky *Dětského románu*. Její maminku zachránilo to, že se o ni musela starat do doby, dokud nedovrší čtrnácti let. Musela se ale rozloučit se zbytkem rodiny. Ona směla, její matka ale ne, měla zakázáno opustit město. I přes to tajně doufaly, že se se svou rodinou šťastně shledají. To se však nestalo, nikdo z příbuzných se z koncentračního tábora už nevrátil.

Své rodné město nepoznávala. Z radnice visely dlouhé prapory s hákovými kříži a na každém rohu byly zveřejňovány plakáty, na nichž byly seznamy lidí, kteří byli popraveni. Mnohdy i celá rodina. Město i celou zem pohltil strach, smutek a nejistota.

2.3 Výsledky rozhovorů s pamětníky

2.3.1 Jednotlivé rozhovory

Kvalitativní výzkum je založený na přímých rozhovorech se čtyřmi pamětníky a jedním historikem, jemuž byl příběh o chlapci, který prožil období protektorátu Čechy a Morava vyprávěn. Důležité informace o životě v době protektorátu jsem čerpala z ověřených zdrojů.

Z prvního rozhovoru jsem se dozvěděla, jak vypadala obec Doubravice, když naši republiku obsadili Němci. Děti ze školy chodili přes zahrady, protože se Němců báli. Respondentka vzpomínala na den, kdy z vyučování odvedlo gestapo pana učitele Ježka, tenkrát nikdo nevěděl, za co konkrétně byl zatčen a o pár dní později popraven. Kde a za co byl s ostatními lidmi popraven, se dozvěděla z velkých červených plakátů, které byly vyvěšeny na každé informační ceduli a domech. Podle respondentky se vědělo, že měl Ježek ukrývat v sokolské chatě, nedaleko Doubravice, Jiřího Potůčka, ale před dětmi se o tom nemluvilo.

O druhý rozhovor jsem požádala spolužáka předchozí respondentky. Jejich informace ohledně Karla Ježka a školy se ve velké míře shodovaly. V paměti mu utkvěly vzpomínky na potravinové lístky, Kuratorium pro výchovu mládeže, rozhlas, hranice nad Doubravicí a večerní zatemnění. V Kuratoriu musela mládež pravidelně docházet na cvičení, poté se ve městech konala Velká cvičení, všichni museli být oblečeni do černé. Respondent vzpomíná i na anglický rozhlas, který lidé poslouchali tajně, neboť to bylo zakázané. Vyprávěl mi také o přidělovém systému, vzpomínal na to, jak měl roztrhané boty a musel žádat komisi, aby mu přidělila lístek na nové. Stejně jako první respondentka povídal o podobě Doubravice z doby protektorátu a blízkých hranicích Sudet, hlídaných Němci. V závěrečné části rozhovoru si

respondent vzpomněl na večerní zatemňování, které bylo povinné pro každého obyvatele protektorátu. Němci tak chtěli odlákat zahraniční letce.

Informace ve třetím pododdíle jsem získala z knihy *Nebylo nim souzeno žít*.

S pamětnicí jsem se osobně setkala na křtu této knihy. Informantka je dcera popraveného učitele Karla Ježka, a tak jsou v bakalářské práci uvedeny vzpomínky právě na něho.

Respondentka vypráví o hrůze, jež rodinu potkala. S otcem se nemohli ani rozloučit, nejprve si mysleli, že ho gestapo zatklo, ale když mu odvezli do vězení věci, s chladným srdcem jim Němci řekli, že byl popraven. Respondentka do knihy též uvedla, že utrpení v rodině nemělo konce. Její maminku nesměl nikdo zaměstnat, práci si našla až s falešným jménem.

Dvorský historik, díky kterému jsem získala informace o židovské rodině, byl mým čtvrtým respondentem. Nejdříve mě uvedl do situace, několika větami mě seznámil s rodinou Větvíčkových a poté mi vyprávěl příběh o malém Janovi, který během období protektorátu Čechy a Morava utekl se svou matkou před případnou smrtí. Rodina vlastnila textilní firmu, která jim posléze byla zabavena, židům po celé zemi hrozila smrt v koncentračních táborech. Otec Jana si dokázal představit, co se se židy stane, a tak nelenil a začal vymýšlet plán, jak svého syna a manželku zachrání. Respondent mi vyprávěl, že sháněli nestranného člověka, který by je odvezl za hranice do bezpečí. Po dlouhém hledání nakonec řidiče objevili a Janovi a jeho matce se podařilo z protektorátu utéct. Musel se ale smířit s tím, že už se dost možná se svými kamarády nikdy neshledá.

Pátého informanta jsem poznala během rozhovoru, který jsem zpracovala společně s žáky dubenecké základní školy, žáci deváté třídy přispívali rozhovory do projektu *Paměť našich sousedů*. Respondent vzpomínal na své dětství ve městě Dvůr Králové nad Labem. Vybavila se mu vzpomínka na spolužáka, kterého během vyučování odvedlo gestapo a jeho kamarádi už ho víckrát neviděli. O pár dní později uviděl jeho jméno na plakátu mezi

popravenými občany. Respondent tvrdí, že v té době si každý musel dávat pozor na to, co říká okolí a v jaké společnosti. Doba byla zlá a lidé na sebe donášeli, aby si zachránili svůj krk.

Rozhovor se šestým respondentem jsem taktéž dělala ve společnosti žáků základní školy. Dozvěděla jsem se, že byl přímým svědkem při zatčení pana učitele Ježka v Doubravici. Nezapomene nikdy na jeho pohled, když byl odváděn gestapem, poslední pohled na jeho milovanou školu. Další vzpomínku uvedl na německého pilota, který se s letadlem zřítil pár stovek metrů od Doubravice. Pamatuje si, jak jeho souseda ostatní občané vesnice odsuzovali, protože Němci pomohl. V poslední části rozhovoru vzpomínal na tzv. kulometná hnízda, která se nacházela nedaleko od jeho domova.

Vzpomínky poslední informantky jsem čerpala z její autobiografie *Dětský román aneb Dvůr Králové nad Labem má lásku*. Vzpomínala zde na maminku, která kvůli židovskému vyznání přišla v období protektorátu o obchod a celou rodinu, která zahynula v koncentračním táboře. Od roku 1939 do roku 1945 jí a její maminku pronásledoval strach a bolest. Vysvětluje, jak vypadalo město, a jak byli židé utlačováni. Ve svých vzpomínkách uvádí, že své mamince zachránila život, kdyby jí v té době bylo čtrnáct let, zřejmě by o maminku přišla také.

2.3.2 Společné vzpomínky

Zde bych chtěla shrnout vzpomínky několika respondentů a utvořit z nich celek. Hledala jsem společné okamžiky, na které si pamatují. Všechny informanty spojuje strach, smutek a nejistota, které s sebou přinesla doba protektorátu Čechy a Morava.

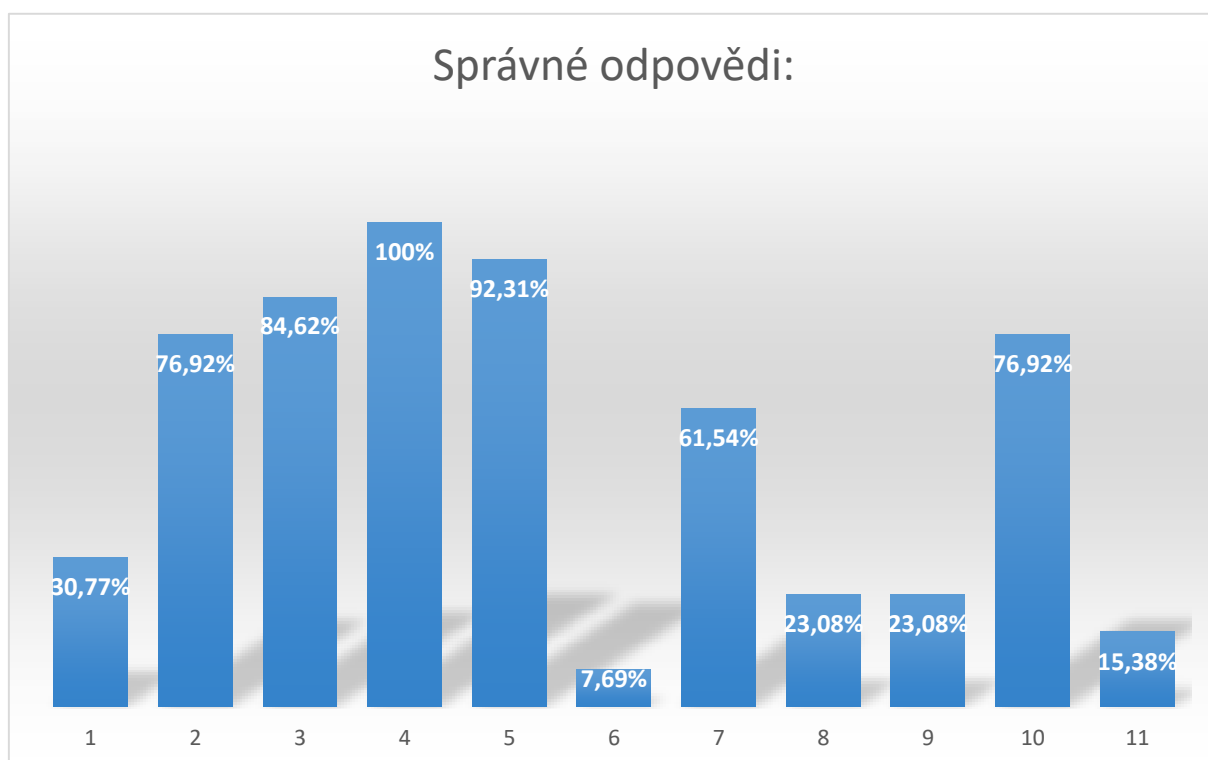
Na řídicího učitele Karla Ježka z Doubravice vzpomínají čtyři respondenti z mého výzkumu. V paměti jim utkvělo jeho zatčení. Nikdo ale v tu chvíli netušil, co pan učitel provedl. O tom, že byl popraven na pardubickém záměčku, se dozvěděli z velkých plakátů,

kde byl seznam všech popravených lidí. Výjimkou byla dcera popraveného muže, které o jeho smrti řekli nejmožnějším ošklivým způsobem němečtí okupanti.

2.4 Dotazníková metoda

Dotazníkovou metodu jsem použila v devátých třídách základních škol Královédvorská, abych zjistila, jaké mají žáci těchto tříd, většinou patnáctiletí, vědomosti o protektorátu Čechy a Morava. Nejprve jsem žákům představila svou bakalářskou práci, prozradila jim několik informací, které jsem se dozvěděla během rozhovorů s pamětníky a poté jsem 26 žákům rozdala dotazníky s dvanácti otevřenými otázkami. Přičemž poslední otázka zněla: „Zde prosím napište, co ještě víte o protektorátu Čechy a Morava.“, sem tedy mohli žáci napsat cokoliv, co o protektorátu Čechy a Morava vědí nebo co je jako první napadne při vyslovení tohoto pojmu.

Výsledky tohoto malého výzkumu jsem znázornila v jednoduchém grafu:

První otázka zněla: „V jakých letech byl na našem území protektorát Čechy a Morava?“. Správně mi na tuto otázku odpovědělo osm žáků (30,77%). Většinou nebyli daleko od pravdy, uváděli léta průběhu protektorátu, například 1940 – 1945, ale do správných odpovědí jsem to započítat nemohla.

Druhou otázku jsem vybrala: „Kdo byl Reinhard Heydrich?“. Z celkového počtu 26 žáků mělo správně zodpovězenou otázku 76,92%, tj. 20. Objevovaly se zde jen drobné nedostatky vědomostí. Většinou se při správné odpovědi vyskytoval i termín: „zmetek“.

Ve třetí otázce: „Kdy byl spáchán atentát na Heydricha?“ napsalo správnou odpověď 22 žáků (84,62%). Ostatní odpovědi se lišily kupříkladu jen v měsíci, což za správné nepovažuji.

Odpověďmi na čtvrtou otázku: „Kým byl spáchán atentát na Heydricha?“ jsem byla velice překvapena, neboť ji zodpověděli všichni žáci dobře. Čtyři z nich uvedli dokonce i název skupiny, která atentát spáchala.

„Kde se atentátníci po útoku ukrývali?“ vědělo 92,31% (24 osob). Dva žáci neuvedli vůbec nic.

„Kdo byl Jiří Potůček“ věděli pouze dva ze zúčastněných žáků. Poté mi bylo prozrazeno od paní učitelky na dějepis, že na základních školách se žáci o této osobnosti obvykle neučí. Tito dva žáci mi sdělili, že jméno Jiří Potůček znají v souvislosti s tragickým osudem Karla Ježka, učitele z Doubravice, který byl vlastně kvůli napomáhání Potůčka zatčen a posléze popraven. Příběh Karla Ježka žákům vyprávěla jejich dějepisářka, která významné historické události ve svých hodinách dějepisu často regionálně ukotvuje.

Na sedmou otázku: „Proč bylo mnoho lidí popraveno po smrti Heydricha?“ odpovědělo 16 osob správně. Většinou žáci uváděli, že se tak Němci mstili za atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha a popravení lidé byli odsouzeni jako spoluviníci atentátu, napomáhali Gabčíkovi a Kubišovi. Zbývajících 10 žáků do dotazníku nenapsalo nic.

Stejný počet správných odpovědí (6) byl v osmé a deváté otázce: „Na jakém místě (v Pardubicích) se popravovalo?“ a „Co znamená pojem zatemňování?“. Ostatní žáci tyto otázky vynechali.

U desáté otázky: „Co jsou to potravinové lístky?“ se procento správných odpovědí zvýšilo.

Z 26 žáků odpovědělo 20, což činí 76,92%.

Odpověď na předposlední, desátou otázku: „Co znamená „Volá Londýn“?“ znali pouze 4 žáci (15,38%).

3 ZÁVĚR

Na závěr bych chtěla zhodnotit, do jaké míry jsem naplnila cíl, který jsem si stanovila v úvodu své bakalářské práce, a to zjistit, jak na život v protektorátu nahlíželi respondenti, kteří v daném období byli dětmi, jaké vzpomínky si vybavili či uchovali a v čem se jejich výpovědi shodovaly. Současně bych ráda shrnula vytvoření této bakalářské práce.

Výzkumem jsem zjistila, jak funguje kolektivní a individuální paměť. Lidé, kteří se narodili okolo roku 1930, si poměrně přesně pamatují na své dětství. Zažili mimořádné období, vzpomínají na šťastné chvíle, ale z paměti se jim vynořují detaily událostí, které byly velmi smutné, ponižující a tragické, událostí, na které by nejraději zapomněli, ale které byly tak emocionálně silné, že vypudit z paměti je prostě nelze. Doba protektorátu byla pro každého z nich dobou zlou, smutek a strach pronásledoval každého, kdo se nepřidal na stranu Německa.

Z rozhovorů jsem také zjistila, že když jsem respondentům představila název své bakalářské práce, tak vzpomínali především na hrůzy, které s sebou doba 2. světové války přinášela. Z tohoto tvrzení tedy vyplývá, že zlé události přetlačují v paměti ty radostné. Každý respondent vzpomínal na momenty, které se mu jako první vybaví pod termínem protektorát Čechy a Morava, vždy to byly okamžiky plné bolesti a strachu.

Příběhy dvou respondentů se týkaly utlačování a likvidace nevinných židů. Byly jim zabavovány obchody a továrny, které připadly do rukou Německa. Rodiny židů byly sestěhovány a nesměly opustit město, kde měly trvalý pobyt. Některým šťastlivcům se podařilo utéct za hranice do bezpečí, jak je popsáno v pododdíle 2.1.4.

Vypravování pamětníků mi nepřineslo jen materiál pro vypracování bakalářské práce, zcela rámec práce přesáhlo. Samo mezigenerační setkání bylo pro mě obohacujícím zážitkem. Sami pamětníci byli velmi vstřícní a ochotní se o své vzpomínky podělit, byli vlastně i

potěšení, že má někdo o jejich povídání zájem, že nejsou „zbyteční“. Naplno jsem si uvědomila, jak šťastné dětství jsem měla možnost prožít já, beze strachu a ve svobodné zemi, jak je potřeba si vážit každého dne prožitého v míru a jak je důležité dělat vše pro to, aby se hrůzy 2. světové války již nikdy neopakovaly.

5 SEZNAM LITERATURY

Fay B. 2002. *Současná filosofie sociálních věd*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon).

Dneboská – Štréglová O. 2016. *Dětský román aneb Dvůr Králové nad Labem má lásku*. Dvůr Králové nad Labem: Město Dvůr Králové nad Labem.

Halbwachs M. 2009. *Kolektivní paměť*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon).

Hendl J. 2016. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.

Rezková H., Špatenková P. 2018. *Nebylo jim souzeno žít*. Nové město nad Metují: V&H Print Hlávko.

Vaněk M. 2003. *Orální historie – Metodické a technické postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

6 INTERNETOVÉ ZDROJE

<https://www.postbellum.cz/o-nas/>